

**MOJA PRAVLJICA – POVEZANOST
MED IZBRANO PRAVLJICO, IZBIRO
POKLICA IN DRUGIMI POMEMBNI
ŽIVLJENJSKIMI IZBIRAMI/ODLOČITVAMI
PRI ŠTUDENTKAH/ŠTUDENTIH SOCIALNE
PEDAGOGIKE**

261

MY FAIRY TALE – THE CONNECTION
BETWEEN A CHOSEN FAIRY TALE,
CAREER CHOICE AND OTHER
IMPORTANT LIFE DECISIONS IN
STUDENTS OF SOCIAL PEDAGOGY

Ana Bogdan Zupančič, dr. eduk. ved

Gimnazija Poljane, Ljubljana in Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta,

ana.bogdan.zupancic@pef.upr.si

Mateja Marovič, dr. eduk. ved

Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta,

mateja.marovic@pef.upr.si

POVZETEK

Mnogokrat je odločitev za poklic pomoči manj zavestna in premišljena, kot bi bilo potrebno za razvoj stabilne in avtonomne poklicne identitete. Prakse kažejo, da posameznike/ice, ki se odločajo za poklice pomoči, »nekaj preprosto vleče« v to, da bi drugim pomagali/e. Tako je tudi pri študentkah/tih socialne pedagogike pričakovati, da bo kot prevladujoč motiv prevladovala bolj ali manj ozaveščena želja po pomoči drugim.

Zadnja raziskava v povezavi z motivi za izbor poklica pri študentih/kah socialne pedagogike v Sloveniji je bila opravljena leta 2005 s strani avtorice Klemenčič. Ker pa se nam ta očitno spregledana tema zdi še kako pomembna (predvsem z vidika usposabljanja refleksivnih in avtonomnih strokovnih delavcev/k), smo se tudi sami odločili, da opravimo kvalitativno raziskavo. Izhajali smo iz vaje v transakcijski analizi Moja pravljica, ki se uporablja za raziskovanje življenjskega skripta in skriptnih odločitev pri posameznikih.

Študentje/ke socialne pedagogike (54) so dobili/e nalogo, da napišejo refleksijo/razmišljanje na temo Moja pravljica s pomočjo 6 izhodiščnih vprašanj esejskega tipa. Z raziskavo smo želeli spodbuditi študente/ke k prepoznavanju in ozaveščanju skriptnih odločitev ter ugotoviti, kako slednje lahko povežemo z njihovo izbiro poklica. Zapisane odgovore smo nato kvalitativno obdelali in identificirali pomembne pojme ter kategorije, s katerimi smo odgovorili na zastavljena raziskovalna vprašanja.

Raziskava je potrdila predvidevanja o motivih za izbor, med katerimi je prevladovala močna želja po pomoči drugim. Poleg le-te pa sta se pokazala še pomena vloge v družini in življenjske naravnosti do sebe, drugih in sveta. Izsledke in ugotovitve bomo vključili kot izhodišča za načrtovanje usposabljanja na področju poklicne identitete v prihodnosti.

KLJUČNE BESEDE: *pravljica, življenjski skript, skriptne odločitve, motivi za izbor poklica, vloga v odnosih, študenti/ke socialne pedagogike.*

ABSTRACT

The decision to pursue a helping profession is often less conscious and deliberate than would be necessary for the development of a stable and autonomous professional identity. Practice shows that people who choose a helping profession are often attracted to it by an innate desire to help others. This expectation also applies to students of social pedagogy, for whom the desire to help others is likely the predominant motivation.

The last study on the motives for career choice of social pedagogy students in Slovenia was conducted in 2005 by Klemenčič. However, recognizing the obvious importance of this overlooked topic, especially in terms of training reflective and autonomous professionals, we decided to conduct a qualitative study ourselves. We based our research on an exercise described in transactional analysis that is used to explore life scripts and scripting decisions in individuals entitled My Fairy Tale.

Fifty-four social pedagogy students were given the task of writing a reflection on the theme of My Fairy Tale using six essay prompts. Through the investigation, we wanted to encourage students to recognize and become aware of their scripts and how these choices might relate to their career choices. We processed the written responses qualitatively and identified important concepts and categories to answer the research questions.

The study confirmed our expectations regarding motivations for career choice, with the desire to help others being the most important factor. In addition, the importance of family roles and attitudes towards self, others and the world became clear. The results and conclusions will be used as a basis for future planning of education in the field of professional identity.

KEYWORDS: *fairy tale, life script, life decisions, motives for career choice, role in relationships, students, social pedagogy*

UVOD

»Med študijem socialne pedagogike sem se večkrat spraševala o svoji pravilni odločitvi za poklic in razmišljala o tem, zakaj nekatere ljudi usmeri na pot nesebičnih, napornih in včasih zelo stresnih poklicev pomoči. Proti koncu študija na fakulteti sem ugotovila, kje je moje poslanstvo, in vzljubila vse elemente socialne pedagogike, ki pa mi ni odgovorila na vprašanje, zakaj. Zakaj ta poklic in zakaj ravno jaz.« (Kovač, 2022, str. 1)

S tem uvodom začne svoje magistrsko delo socialna pedagoginja Tjaša Kovač s Pedagoške fakultete v Ljubljani, s čimer nagovori pomembno temo motivov za izbiro poklica, ki je v socialnopedagoškem raziskovanju – izhajajoč iz prispevkov v reviji *Socialna pedagogika* in aktualnejših monografij (Bogdan Zupančič, 2021) – zastopljena. Ena zadnjih raziskav na temo motivov za izbiro poklica že omenjene Klemenčič (2005), danske in slovenske študentke socialne pedagogike, primerja tudi na področju motivov za izbiro poklica.

Znotraj usposabljanja za poklice pomoči je potrebno nameniti prostor ozaveščanju lastnih motivov študentk/ov¹ za izbiro poklica, saj le tako lahko pričakujemo, da bomo usposobili refleksivne in avtonomne strokovnjakinje – »profesionalne pomagalk«. Podobno Klemenčič (2005, str. 125), ki navaja, »da je v razvoju 'dovolj dobrega' in kompetentnega strokovnjaka nujno potrebno, da si prizna lastno ranljivost in predvsem – ranjenost.« Naloga nosilcev usposabljanja za poklice pomoči torej izhaja iz zavedanja, da bodočim »profesionalnim pomagalkam« pomagajo pri odkrivanju (nezavednih) razlogov za odločitev za poklic, s čimer preprečujemo, da bi pomoč postala premoč (Guggenbühl-Craig, 1997) oz. da bi s pomočjo drugim v pretežni meri reševale osebne notranje konflikte ali stiske.

Kot izvajalci enega od usposabljanj za socialnega pedagoga v Sloveniji (tudi sodeč po vsebinski analizi študijskih predmetov in

¹ V nadaljevanju prispevka uporabljamo pretežno žensko slovnično obliko, ker gre v primeru socialne pedagogike za feminiziran poklic. Z moško ali žensko slovnično obliko nagovarjamo vse osebe ne glede na izbrano spolno identiteto.

kompetenc (Bogdan Zupančič, 2021)) ocenjujemo, da sicer v obeh študijskih programih socialne pedagogike (na pedagoških fakultetah v Ljubljani in Kopru) obstajajo vsebine, ki nagovarjajo tudi to področje poklicne/profesionalne identitete – če ne drugače, s »privzganjem« nenehnega reflektiranja lastnega doživljanja in dela. Pa vendar gre pri navedenem opaziti pomanjkanje sistematičnosti in načrtnosti².

UPORABA IZBORA PRAVLJICE – POT DO OZAVEŠČANJA POMEMBNIH ŽIVLJENJSKIH IZBIR VKLJUČNO Z IZBIRO POKLICA

Pomen zgodb in pravljič za družbo in posameznika predstavlja predmet zanimanja številnih znanstvenih disciplin, predvsem pedagogike, sociologije, psihologije in psihoterapije (Bednarska, 2017, v Pawłowska, 2021). Navedeno izhaja iz ugotovitev, da je imelo pripovedovanje zgodb tekom celotne zgodovine ključno vlogo v izobraževanju in vzgoji prihajajočih rodov, kar potrjuje pomen mitov v antiki ter svetopisemskih zgodb v srednjeveškem obdobju, katerim se kasneje pridružijo še poučne legende, pripovedke, basni ter pravljič (Kroflič, 2017). Bettelheim (1996, v Pawłowska, 2021, str. 156) pravljičo opredeljuje kot »učbenik, iz katerega se otrok nauči brati v svojem umu, učbenik, napisan v jeziku podob. To je edini jezik, s katerim lahko razumemo sebe in druge, preden intelektualno dozorimo« in je »nekaj edinstvenega in posebnega, ne le med literarnimi oblikami; je edina umetnina, ki je otroku tako popolnoma razumljiva«.

² Predvidevati gre, da na zadržanost glede poseganja v »nezavedno« študentk in študentov vplivajo tudi vprašanja o etičnosti ravnanja – v smislu, ali imamo na usposabljanjih pravico posegati tako globoko v osebnost posameznikov in pričakovati, da se bodo globlje zazrli vase. Po drugi strani pa bi ravno etičnost morala biti razlog za sprejemanje odgovornosti tako s strani izvajalcev usposabljanj, ki naj bi zagotavljali ustrezen kader, kot s strani bodočih »poklicnih pomagalk«, ki z odločitvijo za študij sprejmejo tudi pričakovanja in odgovornost, da bodo »delale na sebi« in profesionalno rasle že od začetka študija. Podobno se od študentov psihoterapije pričakuje, da bo individualna terapija obvezni del usposabljanja za poklic. Vsled zgoraj navedenega bi sistematičnost in načrtnost veljajo zagotavljati z uvajanjem predmetov, ki bi se bolj ciljno ukvarjali z »delom na sebi«, pri čemer se ne bi mogli izogniti tudi nekaterim terapevtskim orodjem, dejavnostim in posledično tudi učinkom, za katere pa sami menimo, da so lahko, če so seveda premišljeni, dobrodošla dodana vrednost usposabljanj za poklice pomoči.

Pravljice imajo skozi proces socializacije velik vpliv na otrokovo oblikovanje okusa, običajev, vrednot in nasploh navad v določeni družbi (Ruterana, 2012) ter tudi na poklicno socializacijo – sprejemanje prvih odločitev glede poklica. Prav tako se otrok poleg vsega navedenega skozi pravljico nauči poimenovanja in razumevanja čustev (Pawłowska, 2021) glede na takratne kognitivne ter psihosocialne sposobnosti/spretnosti (Stewart in Joines, 2015).

Psihoterapevta Stewart in Joines (2015) tako pravljice in otroške zgodbe (ki so se ohranile v spominu tudi v odrasli dobi) vidita kot enega od načinov za dostop do skripta – življenjskega načrta, kar utemeljuje uporabo »spomina« na pravljico kot intervencije v procesu psihoterapije. Koncept skripta ali življenjskega načrta ima osrednje mesto v teoriji transakcijske analize (v nadaljevanju TA). Izhodišče koncepta je torej stališče, da si otrok od rojstva pa nekje do sedmega leta izdela specifičen načrt za svoje življenje, ki je (po vzoru pravljič, op. a.) pripravljen v obliki drame, z začetkom, osrednjim delom in zaključkom (prav tam). To je načrt, ki se oblikuje kot dojenčkova oz. otrokova strategija preživetja in je pod vplivom otroške logike mišljenja ter čustvovanja, ima pa lahko močan vpliv tudi v odraslosti – predvsem deluje omejujoče.

Pa vendar lahko svojo osebno otroško pravljico, zgodbo oz. skript v odraslosti spreminjamo. S pomočjo pripovedovanja in/ali poslušanja zgodb v odraslosti se lahko ponovno soočimo z družbenimi ter osebnimi travmami, saj zgodba omogoča predelavo travmatičnih izkušenj na nov, odrasel način in katarzično sprostitvev potlačenih frustracij. Na tak način posameznik vstopi v proces subjektifikacije (Kroflič, 2017). Zgodba tako ni pomembna zgolj zaradi krepitve lastnega kritičnega mišljenja in etične občutljivosti, temveč tudi zaradi krepitve zmožnosti, da vstopimo v družbeno realnost kot edinstveni subjekti, akterji lastnega življenja (prav tam). Slednje, torej avtonomno delovanje posameznika, pa je tudi cilj psihoterapije (Stewart in Joines, 2015) in morda tudi usposabljanj za poklice pomoči.

PROBLEM, NAMEN, CILJI IN RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

V pričujoči raziskavi se osredotočamo na podrobnejše razumevanje prepričanj, vrednot in motivov, ki vplivajo na odločitev za izbiro poklica pomoči, ki je, kot že izpostavljeno, pogosto manj zavestna in premišljena, kot bi bilo potrebno za razvoj stabilne ter avtonomne poklicne identitete³.

Ob zavedanju pomembnosti raziskovanja tovrstnih nezavednih impulzov tekom usposabljanja za delo z ljudmi se torej odpirata vsaj dve vprašanji: Koliko je ta »privlačnost« poklica sploh ozaveščena, torej tudi kako je z avtoregulacijo nezavednih impulzov in ravnanj, ki so v ozadju te »privlačnosti«? in Kaj lahko v prid navedenemu storimo med samim usposabljanjem? Sami tako kot Guggenbühl-Craig (1997) menimo, da so problemi uporabe moči (evidentni v ozadju želje pomagati op. a.) del vseh »socialnih« poklicev, zato na tem mestu izhajamo iz psihoanalitične tradicije zahtev, ki jih le-ta postavlja pred bodoče psihoanalitike (Grosz, 2015; Guggenbühl – Craig, 1997), in sicer, da moraš biti tudi sam v procesih psihoanalize in redne supervizije, da lahko opravljaš ta poklic. Tovrstne zahteve terjajo od posameznika, da ob odločitvi za poklic sprejme vso potrebno odgovornost za: (1) lastno dobrobit, (2) varnost in (3) dobrobit ter varnost tistih, s katerimi bo delal. Na ta način preprečimo nekatere zlorabe moči, ki so predvsem posledica nezaveščenosti in odpisovanja pomena osebnostnega

³ Nekateri avtorji (Guggenbühl-Craig, 1997; Klemenčič, 2005; Zaviršek, 2018) opozarjajo, kar kažejo tudi prakse, da posameznike/ice, ki se odločajo za poklice pomoči, »nekaj preprosto vleče« v to, da bi drugim pomagali.

razvoja⁴ ter posledično osebnostne zrelosti⁵ vseh, ki profesionalno delajo z ljudmi⁶.

Izhajajoč iz navedenega je namen raziskave, katere izhodišče predstavlja vaja refleksije (individualno) izbrane pravljice, prepoznavanje in posledično ozaveščanje skriptnih odločitev (nezavednih prepričanj, vrednot in motivov) v zvezi z načinom življenja, vlogami, odnosom do sebe in izbiro poklica. Z rezultati analize želimo poudariti pomen ozaveščanja nezavednih motivov za odločitve in razmišljati o priporočilih za posodabljanje usposabljanja v smeri povečevanja profesionalne (in osebne) avtonomije bodočih socialnih pedagogov.

Na podlagi ciljev raziskave smo izpostavili naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kako študentke/ti socialne pedagogike razumejo povezanost med izbrano pravljico in življenjskim skriptom, skriptnimi odločitvami?
2. Kako študentke/ti socialne pedagogike doživljajo povezavo med izbranim likom iz pravljice in lastnimi vlogami v odnosih z drugimi (v različnih okoljih)?
3. Kako študentke/ti socialne pedagogike doživljajo povezavo med sporočili/vrednotami/lastnostmi izbranega lika iz pravljice in odnosom do sebe?
4. Kakšna povezava med s strani študentk/tov izbrano pravljico in motivi za izbor poklica se (na)kaže?

⁴ Več o tem glej Juul in Jensen (2010).

⁵ Osebnostno zrelost razumemo kot visoko sposobnost diferenciacije jaza, ki označuje »po eni strani posameznikovo sposobnost, da v stikih z najbližjimi ostane povezan s svojimi potrebami, mejami, čustvi in vrednotami, po drugi strani pa zaznamuje sposobnost posameznika, da loči med svojimi občutki in življenjskimi vrednotami« (Juul in Jensen, 2010, str. 181). S pomočjo tako diferenciranega jaza posameznik deluje avtonomno, je zmožen zavedanja, spontanosti in intimnosti (Stewart in Joines, 2015).

⁶ Izpostaviti velja, da se sodobna internacionalna socialna pedagogika kot del socialnih poklicev vedno bolj zaveda pomena osebnega in profesionalnega razvoja socialnih pedagogov, o čemer navsezadnje priča tudi koncept 3P (profesionalno (Professional), osebno (Personal), zasebno (Privat) (Eichsteller in Holthoff, 2012)), ki predstavlja tri dimenzije poklicne/profesionalne identitete socialnih pedagogov, s katerimi vstopamo v odnose, in ki dobro prikazuje prepletenost osebnega ter profesionalnega pri »odnosnem« delu. Zavedanje oz. refleksija pa je šele prvi korak oz. zgolj izhodišče za nadaljnje postopanje. Ponuja prostor za razmislek o transformativnih ukrepih, ki bi omogočali implementacijo prepoznanega v prakse usposabljanja in delovanja socialnih pedagogov.

METODOLOGIJA

RAZISKOVALNA METODA

V prvem semestru študijskega leta 2022/2023 smo izvedli kvalitativno raziskavo in uporabili deskriptivno metodo empiričnega pedagoškega raziskovanja.

UDELEŽENCI V RAZISKAVI

V raziskavi je sodelovalo 54 študentov/k socialne pedagogike (52 študentk in 2 študenta), starih od 20 do 25 let, ki obiskujejo 2. in 3. letnik dodiplomskega študija ter 2. letnik magistrskega študija. Dobili so nalogo, da napišejo refleksijo/razmišljanje na temo Moja pravljica s pomočjo 6 izhodiščnih vprašanj esejskega tipa.

PRIPOMOČKI

Za zbiranje podatkov smo uporabili vajo Moja pravljica, v kateri so morali študentje v pisni refleksiji povezovati izbrano pravljico z lastnimi življenjskimi odločitvami, tudi odločitvijo za poklic. Vaja je temeljila na naslednjih izhodiščnih vprašanjih, ki so bila podlaga za pisne refleksije:

1. Katera pravljica vam pride prva na misel, ko pomislite nase in na svoje življenje?
2. Razmišljajte, zakaj in kako vpliva na vaše življenje.
3. Povežite z vlogo, ki jo imate/ste jo imeli v družini, partnerskem odnosu, šoli, med vrstniki, v drugih okoljih.
4. Kakšna je povezava med pravljico in vašim odnosom do sebe?
5. Kako bi (če sploh) pravljico lahko povezali z izbiro poklica in drugimi življenjskimi izbirami?
6. Katero pravljico bi zase izbrali vaša mama, oče, sorojenci, babici, dedka in zakaj menite, da je tako? Prepoznate kakšno skupno, »družinsko« pravljico?

POSTOPEK ZBIRANJA IN OBDELAVE PODATKOV

Do konca prvega semestra 2022/23, torej do konca januarja 2023, smo prek elektronske pošte prejeli 54 pisnih refleksij študentk, ki smo jih nato kvalitativno obdelali: določili smo kodirne enote, le-tim smo nato pripisali kode 1. in 2. reda, nato smo na podlagi slednjih identificirali pojme, ki smo jih povezali v kategorije. Z definiranjem kategorij smo odgovarjali na zastavljena raziskovalna vprašanja.

REZULTATI IN RAZPRAVA

V okviru prvega raziskovalnega vprašanja v zvezi z razumevanjem povezanosti med izbrano pravljico in življenjskim skriptom, skriptnimi odločitvami smo izpostavili kategorijo **Zaznavanje in doživljanje vpliva (izbrane pravljice)** s pojmi: *vrednote in prepričanja, lastnosti/sposobnosti izbranega/e junaka/junakinje, vedenje/delovanje glavnega/e junaka/junakinje, (lepi) spomini na preteklost, nenačrtno reflektiranje vpliva*.

V okviru drugega vprašanja v zvezi z doživljanjem povezave med izbranim likom iz pravljice in lastnimi vlogami v odnosih z drugimi (v različnih okoljih) smo identificirali kategorijo **Zaznavanje lastne vloge v odnosih z drugimi** s pojmi: *vloge v družini, družinske značilnosti, emocije, povezane z odnosi z drugimi, odnos do konfliktov in strategije reševanja, vloge v izvendružinskih odnosih, pomembni elementi/vrednote in pričakovanja v intimnih odnosih (do sebe in drugih)*. Pri tretjem vprašanju glede doživljanje povezanosti med sporočili/vrednotami/lastnostmi izbranega lika iz pravljice in odnosom do sebe smo v analizi izpostavili kategorijo **Odnos do sebe**, ki zajame pojme: *pozitivne osebnostne lastnosti, »negativne« osebnostne lastnosti, pozitiven/negativen odnos do življenja, pravljice kot čustveno opismenjevanje in terapevtski učinek pravljic*.

Pri zadnjem, četrtem vprašanju glede nakazovanja povezave med izbiro poklica in izbrano pravljico pa se nam je pokazala kategorija **Izbira poklica in druge življenjske izbire** z naslednjimi pojmi: *motivi za izbiro poklica, vodila za delo, sposobnosti/lastnosti, pomembne za*

opravljanje poklica, profesionalni fokus socialne pedagogike, druge življenjske izbire.

Zaznavanje in doživljanje vpliva

V kategoriji zaznavanja in doživljanja vpliva se potrdi socializacijska vloga pravljice, kot o le-tej piše Ruterana (2012), saj večina študentk izpostavi pomembnejše vrednote in prepričanja iz pravljice. Š2: *»Dobro se z dobrim vrača.«*, Š15: *»Dobro premaga zlo.«*, Š33: *»Če si prijazen do drugih, bodo oni do tebe.«*, Š43: *»Na moje življenje vpliva tako, da mi kaže, kako biti boljši človek, in mi prav tako pomaga k profesionalni rasti.«* Tem prepričanjem še danes sledijo, tako v osebнем kot profesionalnem življenju.

Nekatere zaznavajo usklajenost vrednot iz pravljic in življenjskih, družinskih vrednot, npr. Š3 (*»/.../ kar sem šele zdaj spoznala, koliko sta me skozi nedolžno pravljico naučila nekih vrlin, mi predstavila pomembnost poznavanja celotnega konteksta ter me tako pripravila na takšne in drugačne ovire«*) in Š21 (*»Družina je edina v življenju, ki me bo vedno imela rada kljub nesporazumom.«*), ki posploši sporočilo pravljice na njen trenutni odnos do družine. Pri drugih lahko opazimo povezanost med vrednotami iz pravljice in »poklicno« naravnano-stjo pomoči drugim, npr. Š13 (*»Vedno želim pomagati vsakomur in vsem hkrati (tako kot glavna junakinja iz pravljice, op. a.), pa vendar se zavedam, da to ni mogoče, zaradi česar včasih pridem v konflikt sama s sabo. Počasi začenjam razumeti, da četudi želim nekemu nuditi pomoč, določenim osebam ne morem pomagati, v kolikor le-te ne želijo sprejeti pomoči z moje strani«*).

V refleksijah pa je zaznati tudi »kritično« držo, ki kaže na omejujoč vpliv nekaterih sporočil pravljice, tudi v obliki stereotipov in celo predsodkov, kot pravi Š35: *»Zakaj mi po glavi hodijo samo princeske? Pa ja poznam še kakšno drugo pravljico kot pa Disneyjeve ... Potrebujem čas za razmislek, ker to ni moje življenje.«* Slednji (tako stereotipi kot predsodki) so povezani tudi s spolno specifično vlogo ženskega/moškega lika. Čeprav spolna specifičnost ni bila naš raziskovalni fokus, izbrane pravljice in nekatere refleksije kažejo na spolno specifične izbore, ki so večinoma zaznani kot omejujoči.

Največ študentk (5⁷) je izbralo pravljico Rdeča Kapica in se v njej poistovetilo z glavnim likom. Na drugem mestu sta Muca Copatarica (3) in Alica v čudežni deželi (3), nato pa so izbori večinoma individualni, pa vendar praktično vse lahko povežemo s spolno specifično vlogo ženske oz. moškega⁸ (v primeru dveh študentov). Pri izboru naj omenimo še, da so si nekateri izbrali tudi pravljice, ki niso bile splošno znane, ampak plod domišljije njihovih staršev.

Tako so tudi pozitivne/negativne lastnosti/sposobnosti glavnega/e junaka/inje precej spolno specifično obarvane⁹, kar je skladno s tem, kar v svoji raziskavi diskurzov ugotovi A. Troha (2024). Pri študentkah so kot pomembne izpostavljene predvsem sposobnosti junakov/inj, ki so povezane z izražanjem drže in emocij naklonjenosti, sprejemanja, razumevanja, tudi empatičnosti, poguma, modrosti (Š53): *».../ mi je vsebina zgodbe vlila predvsem poguma, dobrosrčnosti in solidarnosti, saj je miška bila pogumna ter takoj priskočila na pomoč, če jo je kdo potreboval. Tako se tudi jaz danes trudim nuditi pomoč vsem, ki jo potrebujejo.«*, (Š25): *»Želim si, da uspem tudi jaz tako navdihniti druge, da bi obnemeli (kot jih je Pepelka, op. a.). Pa ne zaradi oblačil, čevljev, make-upa ali frizure, temveč s pomočjo svoje osebnosti, pristnosti in modrosti.«* Izpostavijo pa tudi sposobnost shajanja z neprijetnimi emocijami, po drugi strani pa pretirano zaupanje – naivnost, nezaupanje v druge ljudi, sebičnost – egocentričnost, ki vodi v »pogubo« (Š12): *»Če drugim zaupaš, te slej ko prej razočarajo.«*

Lastnosti izbranih pravljčnih likov se izražajo preko njihovega vedenja/delovanja, ki služi kot modeliranje ustreznega vedenja,

⁷ Številke v oklepajih pomenijo število študentk, ki so dale podoben ali enak odgovor. Tam, kjer poleg pojmov ni številke, pa je bil tak odgovor zgolj eden.

⁸ Spolno specifična socializacija preko pravljic večinoma vsebuje tudi seksizem, kot ugotavlja Troha (2024), ki v svojem magistrskem delu predstavi izsledke raziskave Seksizem v otroških zgodbah, nagrajenih z zlato hruško, v kateri pokaže, kako se preko različnih diskurzov spolno specifično socializira, uokvirja, determinira in s tem omejuje ljudi glede na biološki spol določen ob rojstvu..

⁹ Ker v raziskavi nismo bili osredotočeni na spolno specifičnost, se bomo na tej točki razprave ustavili in ne bomo raziskovali te teme. Kljub vsemu pa se nam kaže kot pomembna, še posebej, če pomislimo, da gre v primeru socialne pedagogike za feminiziran poklic. Zatorej bi kazalo razmišljati o raziskavi, ki bi povezala motive za izbor poklica s spolno specifično socializacijo in poznejšimi življenjskimi odločitvami, izbranim življenjskim scenarijem. Zaviršek (2018) spolno specifične izbore poklica vidi kot nadaljevanje patriarhata oz. neopatriarhata, saj ugotavlja, da ima večina feminiziranih poklicev nižji družbeni status in posledično manjšo družbeno moč, ugled.

pri čemer poleg slednjega prednjači pripisovanje pomena lastnim izkušnjam, ki so v primerjavi za nasveti (iz pravljic) za študentke vseeno bolj relevantne. Vedenja, ki jih študentke pri junakih/njah najpogosteje izpostavijo kot zaželena, so povezana predvsem s pogumom za tveganje in pripravljenostjo na nove izkušnje (odprtost duha, ranljivost) ter tista, ki omogočajo vzpostavljanje in vzdrževanje dobrih bližnjih odnosov z drugimi (Š8): *»Všeč mi je, ker se lahko preko pravljice nevede začneš obnašati največkrat pozitivno in se obnašaš tako in delaš dobra dela kot lik, ki ti je všeč in po katerem se zgleduješ. Včasih poberemo tudi kakšno negativno karakteristiko iz pravljice, a kmalu ugotovimo, da vedno zmaga dobro nad zlom in da moramo biti dobri ljudje, da nas bodo imeli ljudje radi in se bomo z njimi dobro razumeli.«*

Kot pravi Frankl (2016), so (lepi) spomini na preteklost ena od najvarnejših oblik obstoja. Znotraj kategorije vpliva pa predstavljajo enega pomembnejših pojmov, ki študentke poveže z melanholičnim spominom na »dobre stare čase«, ko so imele še pravico do lastne pravljice in so bile s tem del soustvarjanja spominov. Š1 pravi: *»Ko se začnemo pogovarjati o pravljičah in o otroštvu, se zame odpre nov svet, novo poglavje, kar naenkrat pozabim na vse skrbi in obveznosti, ki jih imam, in se spomnim, kako lepo je bilo, ko smo bili vsi še majhni, ko smo se vsi skupaj igrali in skoraj nič kregali. /.../ Od lepih spominov se živi.«* Spomini na čas za pravljice so torej povezani s časom za bližino, odnos, povezovanje, pobeg v magični, fantazijski svet, svet, kot so ga takrat s pomočjo pravljic razumele. Bettelheim (1996, v Pawłowska, 2021) poudari, da so pravljice pravzaprav skoraj edini način, da svet in življenje približamo otrokom, kar priča o pomenu in vplivu le-teh predvsem v zgodnjem otroštvu¹⁰.

Znotraj kategorije glede zaznavanja in doživljanja vpliva pa smo identificirali še pojem Nenačrtno reflektiranje vpliva, pri čemer so udeleženske raziskave v večini izpostavile, da še nikoli prej niso razmišljale o povezavi med pravljico in življenjem, ki ga trenutno

¹⁰ Socializacijska vloga pravljice (sploh v obdobju zgodnjega otroštva) in tudi razlagalna, suportivna, preventivna ipd. pa odraslim nalaga še toliko večjo odgovornost za »ustrezen« izbor pravljic, ki naj ne bi utrjevale omejujočih ali celo stereotipnih prepričanj, vedenj. Kot opozarja Troha (2023), se o tematiki izbora pravljic (kot spodbudi antidiskriminatornim prepričanjem in praksam) pravzaprav zelo malo »govori«, zato obstaja »nevarnost« širjenja in utrjevanja stereotipnih, diskriminatornih (seksističnih) prepričanj, mišljenj in vedenj prav preko izbranih pravljic.

živijo (Š 44): *»Ker doslej nisem razmišljala o vplivu pravljič iz zgodnjega otroštva na moje sedanje življenje, mi odgovarjanje na tovrstna vprašanja predstavlja izziv. /.../ Ko kljub temu razmišljam o vplivu lika Sovice Oke na moje življenje, odnos do sebe, najdem nekaj vzporednic.«* Tako nenačrtno reflektiranje jim je omogočilo, da so opazile spreminjanje perspektive pomena pravljice glede na življenjsko obdobje ter prepoznale omejujoča sporočila pravljič v obliki težnje po doseganju idealov (kot npr. popoln izgled, zaljubljenost v partnerstvu, prijateljstvo kot zgolj izključno prijetna izkušnja ipd.), ki vpliva tudi na odnose, kot ugotavljajo Š12 (*»Sedaj, ko razmišljam nazaj, mi tudi ta koncept preobrazbe ne prinese dobrih spominov, saj se vedno počutiš, kot da se moraš za ljubezen spremeniti, pretvarjati in biti vedno najboljša verzija sebe, vendar se sedaj poskušam učiti, da je najpomembnejša ljubezen do samega sebe.«*), Š14 (*»Pravljice prav tako razdelijo ženske na lepe in grde, njihova usoda pa tako ni odvisna od njihove inteligence in sposobnosti, ampak od njihovega izgleda, ki privabi moški lik, ki se v dekle zaljubi na podlagi njenega izgleda in jo odreši. Pravljice tako mladim deklicam pošiljajo sporočilo, da lahko v življenju uspejo le zaradi svojega izgleda, in še to s pomočjo druge (moške) osebe, ki jih opolnomoči.«*) in Š29 (*»Predvsem se mi zdi, da je bil to še en način (pravljica, op. a.), da sem podzavestno prevzela vlogo pridne punčke, ki se je od mene pričakovala. Vrednote, omenjene v pravljičah, so zagotovo ostale z mano«*).

Odgovori poleg zavedanja o omejujočih vplivih sporočil pravljič kažejo tudi na tendenco preseganja teh sporočil, torej na željo po spremembi, preoblikovanju otroških prepričanj. Kar potrди potencial pravljič, kot o tem Stewart in Joines (2015), kot (terapevtskih) »pripomočkov« za samoraziskovanje in posledično osebni razvoj. Slednje pa je tako rekoč predpogoj tudi za profesionalno rast v poklicih pomoči (Guggenbühl-Craig, 1997; Klemenčič, 2006).

Zaznavanje lastne vloge v odnosih z drugimi

V zvezi z drugim raziskovalnim vprašanjem glede lastne vloge v odnosih z drugimi smo sprva identificirali pojme, ki se povezujejo z vlogami v družini. Večinoma so študentke prepoznale povezavo med posameznimi liki iz pravljice in vlogami, ki so jih zavzemale v odnosih v družini, pa vendar je zelo zgovoren tudi citat, ki priča

o odsotnosti pravljič v otroštvu in v katerem je prepoznati zavedanje o vplivu te odsotnosti na lastno vlogo v odnosih z drugimi (Š 38): *»Ne imeti pravljič, o kateri bi lahko sedaj pisala, lahko prav tako povežem s svojimi socialnimi vlogami, ki sem jih imela v življenju.«* Sicer pa študentke v navezavi na posamezne izbrane like najpogosteje omenjajo vlogo mame/starša ali odgovorne/ga starejše/ga sestre/brata v odnosu do mlajših sorojencev/k (23), pojavljajo pa se tudi vloge kot: reševalka – pomagalka oz. rešiteljica (13), povezovalc staršev (mediator) (5), »mirovnik«/mirovna posrednica (4), (spolno stereotipno) »pridna punčka«/priden otrok (4) – kot v primeru Š14 (*»Moja vloga v družini je bila stereotipno ženska vloga pridne punčke, saj pri odločitvah nisem sodelovala, ker se mi je zdelo samoumevno, da se drugi odločajo namesto mene.«*), zaščiteni mlajši (2) – Š44 (*»Kakor Sovica Oka sem jaz, najmlajša v družini, precej časa veljala za »malo Barbi«, še vedno imam občutek, da sem zavarovana, zaščiten, da sem najmlajša sestra, do katere bodo člani moje družine vedno imeli še posebej zaščitniško vlogo.«*), upornica, »samorastnik«, terapevtka.

Večino identificiranih vlog lahko povežemo tudi s pomembnimi značilnostmi profesionalnih vlog (odgovorni, rešitelj mediator, mirovnik, terapevt, vodja ...), ki se jih pričakuje v poklicih pomoči, pa vendar si le-teh v otroštvu študentke niso izbrale prostovoljno in zavestno, poklic pa naj bi si. Ravno ta povezava med vlogo, dodeljeno v družini že v zgodnjem otroštvu, in izbiri poklica lahko kaže na nezavedne motive za izbor, o katerih govori Guggenbühl-Craig (1997).

V okviru kategorije zaznavanja lastne vloge smo identificirali tudi pojem družinskih značilnosti, ki vplivajo na izoblikovanje vlog v odnosih s pomembnimi drugimi. Opaziti je razlike pri vlogah v družini v primeru posameznic, ki prihajajo iz velike družine (4), v primerjavi s tistimi, ki ne – v veliki družini so še bolj izrazito prisotne vloge, kot so npr. nadomestni starš, mediator, rešitelj, povezovalc ... Ena od precej prisotnih družinskih značilnosti so tudi (pre)visoka/(ne)realna pričakovanja s strani staršev, ki jih študentke doživljajo predvsem kot pritisk (10) in so v zgodnjem otroštvu posredovana preko primerjav z določenimi liki iz pravljič (snažna kot Muca copatarica, lepa in pridna kot princeska ipd.). Pritisk nerealnih/previsokih pričakovanj prispeva k občutkom

manjvrednosti ali celo nevrednosti, saj otroci v takih primerih ponotranjijo sporočilo, da niso nikoli dovolj dobri (Milivojević, 2008; Milivojević idr., 2015; Stewart in Joines, 2015). Ob tem se nam zastavi vprašanje, ali je tudi ta občutek manjvrednosti/nevrednosti lahko eden od nezavednih motivov za izbor poklica. Na slednje je opozorila Zaviršek (2018), ki v svoji raziskavi ugotavlja, da se študentke socialnega dela za poklic velikokrat odločajo tudi zato, da bi si pridobile moč za reševanje težav znotraj primarne družine¹¹. Pridobivanje osebne moči kot motiv za izbor poklica izpostavi tudi Guggenbühl-Craig (1997), ko se sprašuje, ali gre pri poklicih pomoči za moč ali premoč. To vprašanje je še toliko bolj aktualno v primeru sicer manjšine študentk, kjer naletimo na izrazito disfunkcionalnost družin: nasilje v družini, alkoholizem v družini, prezaščitniški odnos staršev (sorojencev).

Vlogo v odnosih s pomembnimi drugimi poleg številčnosti družine opredeljujejo tudi vloge staršev, ki procesu primarne socializacije služijo kot modeli. Študentke največkrat opredeljujejo starševske vloge kot spolno specifično tradicionalne (7) in to argumentirajo s pomočjo delitve dela (gospodinjskih in drugih opravil) v družini. Nekatere poročajo o enakovredni delitvi, pa čeprav je tudi pri slednjih mestoma zaznati spolno specifičnost¹² (npr. košnja trave je rezervirana za očete, kuhanje večinoma za mame). Doživljanje starševskih vlog s strani študentk je pretežno črno-belo; bolj kot so vloge tradicionalne, bolj omejuječe jih doživljajo. Slednje gre pripisati razvojnemu obdobju, v katerem študentke so in katerega naloga je preizpraševanje »družinskih temeljev in vrednot«, iskanje lastne (družinske) vrednotne usmeritve, hkrati pa lahko kaže tudi na prisotnost t. i. retradicionalizacije, ki pomeni »nadaljevanje zgodovinske neenakosti v razmerju moči med ženskami in moškimi z novimi sredstvi¹³« (Zaviršek, 2018, str. 176), in neopatriarhata kot

¹¹ Sicer občutkov nemoči ne moremo enačiti s temeljnim občutkom manjvrednosti/nevrednosti, pa vendar slednja vedno spremlja tudi občutek pomanjkanja moči, da bi lahko vplival na svoje življenje.

¹² Tudi v tem primeru spolna specifičnost ni bila naš fokus, pa vendar se je izkazala kot pomembno omejujoča.

¹³ (/.../; ideje, da današnjim moškim primanjkuje »moških hormonov«, zato so vse bolj poženski in nagnjeni k homoseksualnosti; ideje, da so ženske učiteljice škodljive za fante, saj ovirajo njihov »zdrav« razvoj, ipd.) (Zaviršek, 2018, str. 176)

procesa, »v katerem različni diskurzi in akterji poskušajo v globalnih razmerjih neoliberalizma restavrirati tradicionalno »ženskost« in tradicionalno »moškost« (Zaviršek, 2018, str. 176). Restavracija pa naj ne bi temeljila več na tradicionalni ideologiji odvisnih, šibkejših in manjvrednih žensk, temveč na ideologiji preveč emancipiranih žensk, »ki so pozabile na svoje temeljno poslanstvo« (prav tam, str. 176). V primeru socialne pedagogike (pa tudi drugih poklicev pomoči v Sloveniji) gre za feminiziran poklic z nižjim družbenim statusom (Bogdan Zupančič, 2021), ki se napaja tudi v tradicionalnem skrbstveno-vzgojnem poslanstvu žensk in še kako odraža »poskus« ženske emancipacije, ki se obrne v njeno nasprotje. Gre za paradoks, na katerega opozarja Zaviršek (2018), ko neopatriarhat vrednote formalne enakosti obrne proti ženskam.

Na zaznavanje lastne vloge v odnosih z drugimi pa lahko odločilno vplivajo tudi emocije, povezane z njimi. Pri študentkah se kažejo različni strahovi, kot so strah pred zavrnitvijo (sram) (9), strah pred konflikti (9) in strah pred izpostavljanjem (5), katerih skupne točke bi lahko bile občutki manjvrednosti, drugačnosti (čudnosti), kot pravi Š35 (*»Jasno je, da ona vsekakor ne spada tja, saj je drugačna od vseh. Tako sem celo svoje otroštvo in svoja najstniška leta mislila tudi jaz. Pogosto sem se znašla v situacijah, kjer sem se počutila nenormalno, kot oseba, ki ne pripada nobeni družbi, čudno in prav posebno¹⁴.«*), in v vedenju, ki je povezano z željo po uganjanju drugim (zapoved »ugajaj drugim« kot način preživetja, za katerim je prepričanje, da je posameznik vreden, dokler ugaja drugim, tudi če se pri tem izčrpa (Stewart in Joines, 2015)).

Prisotno je tudi razočaranje (6), npr. pri Š3 (*»/.../ tako sem se trudila, zaupala sem, pa sem bila izdana«*), ki je pogosto posledica idealizacije in otroških fantazij, ki vsebujejo nerealna (visoka) pričakovanja (Milivojević, 2008). Nekatere študentke (4) se preizprašujejo o lastni sposobnosti izražanja ljubezni/naklonjenosti in o pomenu samoljubezni (samosprejemanja). Med opisi, ki se

¹⁴ Študentka citat še nadaljuje, vendar je drugi del bolj refleksija in razmejitev med preteklostjo in prihodnostjo, ki se na kategorijo le posredno navezuje, zato smo ga umestili v opombo: *»Vendar sem sčasoma ugotovila, da biti »čuden« ne pomeni nič slabega. Mogoče se v celotni svoji »čudaškosti« celo bolj najdeš kot pa s konstantnim strahom, da nekomu ne boš všeč, ker nisi ravno tak kot on. Tako so me že kot otroka ganile tudi besede mačka, ki je Alici dejal: »Seveda si nenormalna, če ne – ne bi prišla tako daleč«.*

nanašajo na odnose z drugimi, je zaznati tudi jezo na starše, pri večini študentk pa bi glede na opise čustev, vedenj, odnosov lahko prepoznali tudi dobršno mero sočutja do drugih, ki naj bi se v profesionalnih odnosih dopolnjevalo z empatijo, kot jo definira Mili-vojevič¹⁵ (prav tam).

Ker so konflikti sestavni del odnosov, ni presenetljivo, da so bili del refleksij študentk, povezanih z vlogami v odnosih z drugimi. Večinoma so študentke (23) izpostavljale strategije soočanja in reševanja, ki bi jih lahko opredelili kot umik, ki je eden od petih načinov, kot jih naštevata Lamovec (1991) in Iršič¹⁶ (2010). O umiku govorimo, kadar se posameznik fizično ali psihično umakne, tudi zato, ker odnos/posameznik v odnosu ni dovolj pomemben (Iršič, 2010). Lahko pa gre za umik iz strahu pred soočanjem, zavrnitvijo, kot o njem govori Lamovec (1991), ko se eden od posameznikov umakne, da bi se konfliktu izognil in s tem ne bi doživel neprijetnosti zavrnitve. Kot je sklepati, tak način ne omogoča učinkovite razrešitve konflikta – konflikt vztraja ob pretvarjanju, da ga ni.

Poleg umika pa smo pri nekaterih študentkah (5) lahko prepoznali t. i. miren način reševanja konfliktov, ki bi se ga dalo povezati tudi z družinsko vlogo mirovnika, nekoga, ki gladi, skrbi za dobro vzdušje v družini. Tudi pri tem načinu – izglajevanju (Iršič, 2010) – posamezniki, vpleteni v konflikt, ne pridejo do rešitve, pač pa eden od vpletenih poskuša pomiriti vzdušje in hkrati izgladiti konflikt. Ob tem se pogosto počuti nemočnega, medtem ko so drugi ljudje radi v njegovi bližini, saj poskrbi za boljše vzdušje. Pri tem Lamovec (1991, str. 66) poudarja, da taki posamezniki menijo, »da konflikti odnosu škodujejo, zato se raje odrečejo svojim osebnim ciljem v (zmotnem) prepričanju, da na ta način rešujejo odnose«.

¹⁵ Empatija je »spособnost predstavljati si, kako druga oseba doživlja določeno situacijo« (Mili-vojevič, 2008, str. 117). Pomembno jo je razlikovati od simpatije, ki pomeni so(ob)čutenje in se kaže tako, da se »subjekt odzove z emocijo zato, ker objekt nekaj občuti – žal mu je, ker je objektu neprijetno /.../« (prav tam, str. 117).

»/.../ pri empatiji subjekt poskuša občutiti isto, kot čuti objekt, da si približa notranje doživljanje, za katero domneva, da ga doživlja drugi. /.../ Pri simpatiji lahko subjekt čuti drugo čustvo kot objekt (na primer mu je žal, da se je objekt osramotil), pri empatiji pa subjekt poskuša občutiti isto čustvo, ki ga občuti objekt. Za empatijo ni potreben odnos simpatije niti ni potrebno, da bi subjekt odobral določeno ravnanje objekta, tako da na primer zaporniški psiholog z empatijo poskuša razumeti tudi morilskega manijaka.« (prav tam, str. 2008)

¹⁶ Poleg umika avtorja opredelita še izglajevanje, prevlado, kompromis in razreševanje.

Sprašujemo se, koliko so prepričanja glede konfliktov tudi posledica vpliva pravljic, ki s svojo črno-belo logiko pogosto utrjujejo prav disfunkcionalne načine soočanja z njimi, še posebej za dekleta oz. ženske, ki v pravljicah skoraj nikoli niso jezne in agresivne. Hkrati pa se nam postavlja tudi vprašanje, kaj zaznana prepričanja in načini reševanja konfliktov – umik in izglajevanje – pomenijo za bodoče poklicno udejstvovanje študentk, ki bodo delovale pretežno na področju »konfliktnih odnosov«. Menimo namreč, da doživljanje konflikta kot osebne grožnje lahko močno zaznamuje strokovnega delavca in njegova ravnanja v poklicnem pa tudi v zasebnem življenju. Vsekakor pa je tovrstna informacija še kako pomembna za izvajalce usposabljanja, ki naj bi študente opremili z bolj učinkovitimi načini spoprijemanja s konflikti¹⁷. Deloma je željo po tem, da bi bile uspešnejše pri soočanju s konflikti, razbrati tudi iz zapisov nekaterih študentk (8), ki poudarijo pomen pridobivanja (neprijetnih) izkušenj in s tem »trde kože«. Pa vendar je potrebno tem izkušnjam dodati tudi konceptualni okvir, znanje za ravnanje, kar je odgovornost tistih, ki usposablajo/izobražujejo/zaposlujejo. »Trda koža« se lahko namreč interpretira na mnogo različnih načinov, tudi kot oblika disfunkcionalnih obrambnih mehanizmov, ki niso v prid konfrontaciji (Lamovec, 1991), ampak lahko zgolj poglobljajo konflikte in posledično nestrokovna ravnanja.

Analiza je pokazala, da se pri večini študentk pojavi izrazito razlikovanje med zaznavanjem vloge v družini in zaznavanjem vloge v izvendružinskih odnosih. Izpostavljeni so sicer večinoma prijateljski odnosi, ki jih študentke doživljajo kot pestre, raznolike in bolj sproščene, pa vendar hkrati še vedno zaznavajo nekatere izzive tudi pri le-teh. Večkrat je izpostavljena lastna naivnost – vera v dobro ljudi (6), ki jo utelešajo tudi liki iz izbranih pravljic, sedaj pa jo študentke vidijo kot problematično, saj temelji na prepričanju, da je svet pravičen, da se (kot Š8) »dobro z dobrim vrača«, ali v veri v dobro (kot Š52): »Verjamem v dobro ljudi«. Gre za otroške fantazije, ki jih pravljice seveda utrjujejo in v otroštvu delujejo pomirjujoče,

¹⁷ Eden takih je konfrontacija (Lamovec, 1991), pri kateri so posamezniki sposobni videti in doživeti konflikte kot možnost izboljšanja odnosa, pri čemer so pozorni na to, da sprejmejo samo tisto rešitev, ki je zadovoljliva za vse vpletene v konflikt, hkrati pa omogoča tudi ustrezno sprostitve čustvene napetosti.

v odraslosti pa so pogosto vir razočaranj, saj na podlagi izkušenj ugotovimo, da (včasih) ni tako. Poleg naivnosti se v odnosih z drugimi študentke zaznavajo tudi kot altruistične (2), solidarne (5), sprejemajoče in hvaležne (7), kar včasih vodi do tega, da same sebe vidijo kot »sužnje« za druge oz. (kot temu pravi Š13) »*Sem kot ena Marija Pomočnica, kar mi včasih ni všeč.*« Nekatere izpostavijo, da si v odnosih želijo navdihniti/očarati druge tudi s prevzemanjem vlog, ki se od njih pričakujejo. O tem pravi Š29: »*Predvsem se mi zdi, da je bil to še en način (pravljica, op. a.), da sem podzavestno prevzela vlogo pridne punčke, ki se je od mene pričakovala. Vrednote, omenjene v pravljičah, so zagotovo ostale z mano.*«

Kot zadnji med identificiranimi pojmi v kategoriji glede zaznavanja lastne vloge v odnosih z drugimi je Pomembni elementi/vrednote in pričakovanja v intimnih odnosih (do sebe in drugih). Študentke za kakovostne (intimne) odnose z drugimi kot pomembne izpostavljajo predvsem zanesljivost (9), varnost (8), zaupanje (6), enakovrednost (3) in vzajemnost (2). Težave, ki ovirajo dobre odnose, pa so povezane predvsem z nezaupanjem (7), »nezmožnostjo« postavljanja meja (7), v ozadju katere so želja po ugajanju, strah pred konflikti in zavrnitvijo. Nekatere menijo, da so stalno na voljo za pomoč (11), da prevzemajo preveč skrbi za odnose (6), kar na dolgi rok izčrpava, razočara, saj ni občutka vzajemnosti, pa vendar nimajo moči, da bi kaj spremenile, saj nikogar ne želijo prizadeti.

Izpostavljene težave so le podaljšek tistih, ki se pojavljajo znotraj družine in smo jih že povezali tudi z (nezavednimi) motivi za izbor poklica, ki obeta več znanj s področja reševanja konfliktov, postavljanja meja in posledično pridobivanje moči v odnosih z drugimi, na kar opozarjata tako Zaviršek (2018) kot Guggenbühl-Craig (1997). Izkušnje, ki izhajajo iz težav, omogočajo usvajanje veščin, ki so sicer večinoma koristne za delo z ljudmi, vendar le, če jih ozaveščamo, reflektiramo in nato uporabljamo kot pomoč, podporo pri opolnomočenju in ne za pridobivanje premoči v odnosih z uporabniki. Menimo, da so orodja za ozaveščanje in refleksijo ter posledično ukrepanje v zvezi z uvidi pri tem nujni sestavni del študijskih programov za poklice pomoči.

Odnos do sebe

Tretja kategorija nam pomaga razumeti, kako študentke zaznavajo same sebe, in zajema pojme: *pozitivne osebnostne lastnosti*, »*negativne*« *osebnostne lastnosti*, *pozitiven/negativen odnos do življenja*, *pravlјice kot čustveno opismenjevanje in terapevtski učinek pravlјic*.

Pozitivne osebnostne lastnosti¹⁸/sposobnosti, ki jih izpeljejo iz razmišljanja o izbranih likih iz pravlјic, vidijo v lastnih sposobnostih, da si vzamejo čas zase in za sebi pomembne stvari (10), da se učijo postavljanja meja v odnosih (4), da presodijo, preden tvegajo (2). Analiza pokaže tudi pomembnost samozaupanja (3), samostojnosti (3), sposobnosti organiziranosti oz. strukturiranja dela/časa (to namreč predstavlja varnost) (3), pomen osebne rasti – razvojne naravnosti in (naivnega) optimizma ter smisla za humor. V povezavi z bodočo zaposlitvijo pet študentk omeni tudi pomen sposobnosti samoreflektiranja, ki jim omogoča usmerjenost na cilje, boljšo skrb zase, uglašenost s sabo ter posledično več moči za odločanje in izbiro. Podobno kot Klemenčič (2006) tudi sami menimo, da je sposobnost (samo)refleksije ena od temeljnih profesionalnih kompetenc, ki pa hkrati opomni na eno pomembnejših dilem v povezavi z osebnostnimi lastnostmi. Slednjo pogosto navajamo v povezavi s sposobnostjo empatije (primerjaj z Bogdan Zupančič (2021)), namreč koliko se empatije oz. v našem primeru refleksije lahko priučimo in koliko je je že del osebnosti, osebnostnih lastnosti ter seveda, kaj to pomeni za sam izbor kandidatov za študij¹⁹.

Ena od študentk, ki si je izbrala pravlјico Alica v čudežni deželi, je izpostavila lastno izkušnjo »čudnosti« kot pomemben prispevek k svoji osebnostni rasti. V tem primeru izkušnjo »čudnosti« vidimo kot kritično situacijo, iz katere se je omenjena študentka lahko veliko naučila, kar je prispevalo k rasti, ki jo omenja, in ji bo lahko koristila tudi pri profesionalnem delovanju. Pa čeprav tako kot Gottlieb (2020) tudi sami menimo, da lastna izkušnja ni nujni predpogoj za uspešno profesionalno delovanje (saj bi sicer lahko delali z obsojenci le v primeru, da bi tudi sami zagrešili kazniva

¹⁸ Pojem zajema tako lastnosti kot sposobnosti, saj študentke v zapisih niso jasno ločevale lastnosti od sposobnosti, prej nasprotno, medsebojno so jih prepletale.

¹⁹ Gre morda za predispozicijo, ki naj bi jo kandidati/ke že posedovali/e, preden začnejo študirati, in kako bi jo lahko zagotavljali/e?

dejanja, ipd.), bolj pomembna je vsekakor sposobnost empatije. Temelj zanjo je empatija do samega sebe (samoempatija) (Juul in Jensen, 2010), ki se lahko kaže tudi v sprejemanju in integraciji dobrih ter slabih lastnosti pri samem sebi in posledično sprejemanju odgovornosti za vedenja, ki jih želimo spremeniti. Gre za dolgotrajen proces, ki je povezan s pridobivanjem osebnih in profesionalnih izkušenj, te pa so potem izhodišče za spremembe, ki jih želimo zaradi sebe, ker se sprejemamo in spoštujemo.

Tako je osebno in profesionalno v poklicu socialnega pedagoga (in drugih sorodnih poklicih) vedno tesno prepleteno (prav tam) in ravno zato se nam je zdelo pomembno predstaviti tudi zavedanje osebnostnih lastnosti. Poleg pozitivnih so študentke v zapisih izpostavile tudi »negativne²⁰« osebnostne lastnosti v povezavi z liki iz pravljic, ki jih vidijo v: naivnosti (12), želji po ugajanju (10), ustrežljivosti (3), kar je v pravljicah večinoma predstavljeno in sprejeto kot nekaj dobrega, zaželenega, do česar so študentke kritične. Kljub temu pa je pri nekaterih posameznicah zaznati lastnosti, ki kažejo na vlogo žrtve in/ali rešitelja v dramskem trikotniku psiholoških iger²¹ (Karpman, 2014), in posledično odpisovanje lastnih sposobnosti (Stewart in Joines, 2015) z navajanjem vedenj, kot so: pritoževanje (jamranje), izražanje lastne stiske kot obremenjevanje drugih, pretirana zaupljivost, težave s postavljanjem meja, zamujanje, zadržanost pred novim, kot je pri Š3 (*»To se ne spodobi za princese«*), neupoštevanje osebnih meja, skrb za druge (pred sabo) kot pri Š51 (*»Želim si le pomagati drugim, biti dobra do njih in postaviti druge na prvo mesto«*) in Š13 (*»Sama sem vedno pripravljena pomagati drugim in biti tam za njih. /.../ Če mi oseba pokaže empatijo in človečnost, bom pomagala brez zadržkov.«*), odnos do sebe, pogojevan z

²⁰ Navednice uporabljamo zato, ker želimo relativizirati in »omehčati« pridevnik negativne; sami namreč menimo, da imajo vse lastnosti neko razlago, vzrok, celo funkcijo, podobno kot emocije, zato jih težko opredelimo kot zgolj negativne ali zgolj pozitivne – nekatere od naštetih v določenih kontekstih in situacijah lahko opredelimo tudi kot pozitivne, gre pa pri izboru pridevnika za percepcijo lastnosti s strani študentk. Prav tako želimo poudariti, da »negativne« lastnosti niso razlog/izgovor, da nekoga obsojamo/kategoriziramo oz. da nekdo na podlagi izgovora, da je to njegova slaba lastnost, ravna nasilno, neetično ipd.

²¹ Karpman (2014) v svoji knjigi natančno razloži koncept psiholoških iger, ki jih ljudje nezavedno igramo v medsebojnih odnosih s pomočjo osnovnega dramskega trikotnika, v katerem sodelujejo preganjalec, žrtev in rešitelj, ki naj bi se z ozaveščanjem in izstopanjem iz iger pretvorili v asertivneža, negujočega in ranljivega.

odnosom drugih, kot pri Š32 (*»Ne želim razočarati staršev.«*), strah tvegati in polno živeti, pomanjkanje samospoštovanja (10) (pri čemer samosprejemanje in samospoštovanje vidijo kot garaško delo na sebi). Velika večina v zapisih vsaj posredno izrazi tudi željo, da bi te lastnosti spremenile, se izboljšale, pa vendar je deloma zaznati tudi vdanost v usodo, da takšne pač so (žrtev). Verjetno je ta razdvojenost, ki se na eni strani kaže v kritični drži do naštetih lastnosti in na drugi v vdanosti v usodo in sprejemanju le-teh, posledica kolizije med vrednotami v pravljici (ki marsikatero od naštetih lastnosti izpostavi kot pozitivno²²) in vrednotami, ki jim želijo slediti kot odrasle, samostojne ženske, osebnosti.

Tako pozitivne kot negativne lastnosti pa se kažejo v pozitivnem/negativnem odnosu do življenja. Če si sposodimo prisposodbo »okna v svet« (Stewart in Joines, 2015), ki jo uporabljajo v transakcijski analizi, in jo povežemo z naštetimi osebnostnimi lastnostmi, lahko ugotovimo, da gre za držo, ki izraža stališče, da so drugi boljši od mene, jaz nisem OK (OK–), drugi pa so (OK+). Gre za držo, ki izraža splošen odnos posameznika do sebe, drugih in sveta, in se lahko kaže preko pretirane želje po ugajanju drugim, ki vključuje samožrtvovanje, samozatajevanje, nezaupanje vase in nespoštovanje samega sebe (prav tam). Kljub temu da je pri večini študentk (13), ki na neposreden/posreden način opišejo to držo, pogled nase in na svet, prisotna želja po tem, da bi se tudi same počutile OK (drža jaz sem OK (OK+), ti si OK (OK+)), pa ugotovitev podkrepi dejstvo, da je eden od motivov za izbor poklica tudi, najti načine za pomoč sebi. Večina namreč slednje celo pričakuje od študija – da jih bo le-ta opremil za to/spodbudil k temu, da se bodo (po delu na sebi) počutile boljše same s sabo, kot to zapišeta Š26 (*»Med študijem imamo veliko priložnosti za delo na sebi, kot je recimo tudi ta vaja. Je pa res, da je teorija nekaj, praksa pa meni večkrat »šepa«, saj že dlje časa delam na tem, da bi se bolje počutila v svoji koži, pa nisem ravno zadovoljna z napredkom.«*) in Š 14 (*»Za ta poklic sem se odločila,*

²² Pretirana skrb za druge na račun lastne dobrobiti (Pepelka, Sneguljčica, Muca Copatarica ipd.), brezpogojna pomoč drugemu (Pocahontas), naivnost – pretirano zaupanje v dobro vseh (ljudi) (Rdeča kapica) itd.

ker nočem biti več v pasivni vlogi, tako kot marsikatera ženska vloga v pravljici, ki samo čaka, da jo nekdo odreši²³.«).

Med zapisi študentk je seveda najti tudi take, ki izražajo t. i. »realni optimizem« in držo jaz sem OK, ti si OK. Študentke izpostavijo, da je kljub nevarnostim lepo živeti (4), da ima v življenju pomembno vlogo samosprejemanje, ki omogoča več avtonomije (2), da so problemi rešljivi in da pri tem pomagajo tudi pristopi v obliki pozitivnih afirmacij, kot pravita Š7 (*»Po dežju vedno posije sonce«*) in Š5 (*»Na koncu dneva imaš vedno samega sebe, tudi ko ti drugi niso pripravljeni pomagati«*).

Stewart in Joines (2015) trdita, da je drža jaz sem OK, ti si OK edina zdrava drža, ki temelji na stvarnosti in je temelj za osebno in posledično tudi strokovno avtonomijo²⁴. Prav zato bi bilo smiselno v usposabljanja za poklice pomoči vključevati vsebine in aktivnosti, ki bi omogočale razvoj strokovnjakov z zdravo (življenjsko) držo.

Z vajo Moja pravljica (prav tam) smo želeli spodbuditi refleksijo in s tem osebni ter poklicni razvoj tudi v smeri izboljšanja samovrednotenja (Š10): *»Zgodba mi je nekako dala vedeti, da je življenje, ki ga živim, odsev odnosa, ki ga gojim do sebe, torej tako kot v pravljici /.../ ima vsaka žival neko svojo lastno vrednost, jo imam tudi jaz, ki se kaže v tem, da se cenim, spoštujem ter poznam svoje vrednote.«* Hkrati pa smo ponudili priložnost za čustveno opismenjevanje in terapevtsko učinkovanje (Š17): *»Mogoče si samo želim biti taka kot Pocahontas – si upati, verjeti sama vase, ne odstopati od svojih vrednot, pomagati. Tako mi je pravljica v navdih in uteho.«* Pri tem gre za **učenje** (samo)sprejemanja, tolerantnosti, strpnosti, empatije, solidarnosti,

²³ Morda pa se preusmeri zgolj fokus fantazije o odrešitvi, prej je čakala, da jo odreši nekdo, sedaj pa to pričakuje od poklica, študija, ki ga je izbrala.

²⁴ Menimo, da lahko na različnih področjih in v različnih situacijah sicer zavzemamo različne drže, pa vendar je večinoma opaziti in prevladujoč način. Tako je recimo mogoče, da se nekdo počuti vreden le kot strokovnjak in bo zato morda na profesionalnem področju večkrat izhajal iz drže *jaz sem ok*, vendar pa se pogosto potem zaplete pri odnosu do drugih. Če sem v osebnem življenju večinoma v drži *jaz nisem ok, drugi so ok*, potem je lahko strokovno področje kompenzacija in grem iz te drže v nasprotno, v kateri sem jaz ok, drugi (strokovnjaki) pa niso. In to je problematika, na katero opozarja tudi Guggenbühl-Craig (1997), ko želimo na poklicnem področju reševati osebne težave, ki izhajajo iz občutkov manjvrednosti. Veščine, ki jih razvijemo ob drži, da nismo ok, nam sicer v poklicih pomoči lahko pomagajo in so koristne za opravljanje dela, če jih uporabljamo zavestno in premišljeno, ob osebnem napredku glede samovrednotenja. Zavedanje o možnosti spremembe glede življenjske naravnosti/drže je še kako pomembno za *snovalce* usposabljanj za poklice pomoči, saj le na tak način v ta usposabljanja lahko vključimo vsebine, ki podpirajo procese proti zdravi – *jaz sem ok, ti si ok* – (življenjski) drži.

samoregulacije čustev, soočanja s stresom, reševanja konfliktnih situacij /problemov, samo(s)poznavanja, izboljšanja odnosa do sebe, poleg tega so pravljice **priložnost za spreminjanje prepričanj** in posledično čustev in vedenj, ohranjanje stabilnosti (ravnovesja), sočutja do sebe ter omogočajo **krepitev odpornosti** na trpljenje oz. boljše shajanje z odtujenostjo (»čudnostjo« – kot Alica).

Izbira poklica (in druge življenjske izbire)

Četrta kategorija nam pomaga odgovoriti na zadnje raziskovalno vprašanje glede nakazovanja povezave med izbiro poklica ter izbrano pravljico in jo opredeljujejo naslednji pojmi: *motivi za izbiro poklica, vodila za delo, sposobnosti/lastnosti, pomembne za opravljanje poklica, profesionalni fokus socialne pedagogike, druge življenjske izbire.*

Med motivi za izbiro poklica prav gotovo prevladuje **želja po pomoči drugim** (celo pomoč drugim kot smisel življenja, delati s srcem kot smisel življenja) (31), kot je to pri Š3 (*»S prepričanostjo in z željo po pomoči bi jim rada (uporabnikom, op. a.) pokazala, da se vse da, če se resnično želi«*). Že v povezavi s predhodnimi ključnimi kategorijami in nekaterimi identificiranimi pojmi smo odpirali vprašanje o zavestnosti izbora poklica in o zavedanju lastnih motivov za izbor. Študentke sicer kažejo zavedanje motivov, vendar se večinoma ne poglobljajo v vzroke za le-te. Poleg psiholoških vzrokov, ki izvirajo iz osebnih prepričanj in življenjske drža (Stewart in Joines, 2015), lahko te rezultate povežemo še z enim od pojavov sodobne družbe, ki se kaže v bivanjski praznini (Frankl, 2016). S preusmeritvijo pozornosti v skrb za druge lahko posamezniki (na novo) najdejo smisel življenja, ki je po Franklu (prav tam) eden od treh²⁵ mogočih, in se na tak način izognejo frustriranosti ob bivanjski praznini. Preko skrbi za druge lahko pridemo do potrditev (lastne vrednosti) (Frankl, 2016; Stewart in Joines, 2015), zato ni presenetljivo, da so študentkam pri odločitvi za poklic pomembne tudi potrditve uporabnikov (26), ki se kažejo preko naklonjenosti le-teh ali pa na

²⁵ Poleg smisla v lastnem poklicu ljudje najdejo smisel še v intimnih odnosih z drugimi (tudi v skrbi za druge) in/ali pa v skupnem trpljenju (Frankl, 2016). V našem primeru bi lahko rekli, da se v poklicu združita pravzaprav vsaj dva smisla (če ne že kar vsi trije), saj se v socialni pedagogiki strokovni delavci poklicno ukvarjajo z odnosi (s skrbjo za druge). Torej opravljajo poklic (1.), v katerem vidijo smisel, saj se lahko ukvarjajo z odnosi (2.), ki jim predstavljajo osrednji smisel, hkrati pa so včasih z njimi tudi v procesu trpljenja (3.).

bolj posreden način, kot sprememba na bolje (Š45): *»Pravljico bi povezala z izbiro poklica, saj mislim, da je zvezdica Zaspanka pri tem, ko je pomagala razbojniku Ceferinu, delovala zelo socialno pedagoško. Prisluhnila je razbojniku Ceferinu in mu pomagala pri njegovi težavi. Razbojnik ji je bil hvaležen, naklonjen in je tako spremenil svoje življenje.«*. Nekatere so izpostavile lastno radovednost in željo po raziskovanju v interakcijah z ljudmi (5) ter pomen prekrivanja osebnih in profesionalnih vrednot in prepričanj (5), kot so prostovoljstvo, altruizem, »vera« v ljubezen, saj (Š46) *»Ljubezen zmaga«*, zaupanje v doseganje zelenega (Š16): *»Vse se da, če se resnično želi«*. K odločitvi za poklic pa je prispevalo tudi zavedanje nekaterih osebno-stnih lastnosti, življenjskih vlog, pomembnih zanj (2), kot pravi Š19 (*»Vem pa, da bom vedno rada prevzemala vlogo rešitelja, kar se mi zdi povezano tudi z izborom poklica, ki ga želim opravljati. Že celo življenje namreč zelo rada vplivam na ljudi, mislim, da večinoma v dobrem smislu. Rada sem tista, ki nekomu pomaga, rada sem tista, ki ji ljudje zaupajo, in rada sem tista, h kateri se ljudje zatečejo, kadar jim je težko.«*), ter močna lastna želja, ki je botrovala temu, da je bila to prva avtonomna odločitev, kot pravi kot Š43 (*»Morda sem le rabila čas, da sem spoznala, da mora v življenju, ki se ne dogaja v pravljici, ta »čudežna« rešitev priti iz nas samih. In tudi je prišla. Tako kot v najnovejši adaptaciji Motovilke. Malo več kot leto nazaj sem tako naredila velik korak v svojem življenju. Odločila sem se slediti srcu in podreti zidove, ki so mi to onemogočali. Odločila sem se za študij /.../. Odprl se mi je popolnoma nov svet. V meni so kljub začetni negotovosti začele rasti ideje, ki jih prej nikoli ni bilo. Postala sem samozavestnejša, začela sem bolj zaupati vase in naredila stvari, za katere si prej nisem mislila, da jih bom sploh kdaj zmogla narediti.«*).

Iz pravljič v povezavi z izbranimi liki in njihovim ravnanjem študentke izpostavijo tudi vodila za delo: pomen vzpostavljanja varnega, zaupnega odnosa (17), zagotavljanja stabilnega okolja (6), prepričanja v dobro in v potencialne posameznikov (Š34): *»Pomembno je, da vsakdo dobi priložnost in je slišan (tudi če je volk)«*. Nekatere posameznice govorijo tudi o tem, da je pomembno imeti rad ljudi, kot na primer pravi Š4 (*»Rada sem (obkrožena) z ljudmi.«*), naštevajo pa še pomen samorefleksije (4), psihohigiene (3), samozagrade in meja v odnosih z uporabniki (3), pomen »čuta« za pomoč ter osredotočenosti na potrebe otrok in sposobnost celostnega

pogleda, kot o tem Š26 (*»S tem, ko popravi copate, ne skrbi za popolnost, temveč funkcionalnost. Če pogledam na to situacijo metaforično /.../, kjer pred sabo dobiš klienta in ne gledaš nanj in na njegove izzive kot na nekaj, kar mora biti perfektно popravljeno /.../ Tudi socialni pedagogi pomagamo ljudem, da pridobijo urejenost in notranji mir. Ne smemo pozabiti, da Muca Copatarica na koncu opisuje, kakšne copatke bo naredila, posebej za vsakega otroka. Na otroke gleda celostno, kot moramo to početi tudi socialni pedagogi«*).

Iz zapisov je razbrati tudi pomembnost spoštovanja (sveta) uporabnikov (16) in spodbud za krepitev sposobnosti za »shajanje s trpljenjem« (5), kot o tem Š14 (*»Rada bi pomagala ostalim, da začnejo razumevati same sebe in se naučijo sami opolnomočiti.«*) in Š7 (*»Z osebami želim vedno delati spoštljivo, saj si to zaslužijo, in doseči, da ljudje ne bi trpeli oziroma bi jim lahko vsaj malo zmanjšala trpljenje.«*), pri čemer naj bi bili sami zgled (sprejemanja drugačnosti/raznolikosti), kot to pravi Š29 (*»/.../ kot bodoča socialna pedagoginja želim delovati kot zaupanja vredna oseba, ki bo poskušala pomagati drugim, da tudi sami najdejo smisel v svojem svetu. V naši stroki je namreč težko potegniti posameznika iz okolja in ga postaviti v drugo ter pričakovati, da se bo v slednjem razvijal bolje. Potrebno je najti ljudi – čudežna bitja in ostale pozitivne fokuse v njegovi okolici, kljub negativnim vplivom, da bo tudi sam lahko užival v svoji čudežni deželi.«*)

Pri pojmu vodila za delo bi glede na odgovore lahko govorili o vplivu procesa poklicne socializacije, v katerem študentke med drugim ponotranjajo tudi načela, vrednote, prepričanja, ki so pomembna za opravljanje poklica in predstavljajo vodila za delo (Hozjan, 2006). Čisto vsem v raziskavo vključenim študentkam je uspelo potegniti vzporednice med pravljico, njenimi nauki in vodili za lastno poklicno udejstvovanje, kar lahko priča o tem, da so jih že ponotranjile. Vodila so tesno povezana s sposobnostmi/lastnostmi, ki se študentkam zdijo potrebne za opravljanje poklica (Š17): *»Vse to pa je povezano tudi s poklicno potjo, ki sem jo izbrala, kjer je pomembno, da se v prvi vrsti zavedaš, kdo si, da poznaš svojo osebnost in svoje vrednote ter potencialne, prav tako je pomembno, da imaš razvito empatijo, vse to pa sem se naučila prav skozi pravljico, katera na prvi pogled izgleda kot zgodbica za lahko noč.«* in (Š40) *»Želim si, da bi ljudje s pomočjo mojega dela zmogli začutiti enaka čustva, kot jih je na koncu pravljice doživela Pepelka. Želim, da ob meni dobijo občutek, da*

so ljubljani, sprejeti, občudovani in da jim bo moja družba predstavljala varen prostor, kjer so lahko to, kar želijo biti.» Študentke tako izpostavijo predvsem empatičnost (15), sposobnost moralnega presojanja, odprtosti, tolerantnosti in sprejemanja (drugačnosti) (8), ki se kaže v trditvah Š3 (*»Ne sodi po videzu«*) ali Š15 (*»Ne sodi, preden spoznaš«*), sposobnost aktivnega poslušanja (5), optimistična naravnost (3), pogum za pomoč »razbojnikom« (2), naravnost na rešitve (4). Ne samo študentke v pričujoči raziskavi, ampak tudi Lambert in Barley že 2001 ugotavljata, da gre v psihoterapevtski/svetovalni praksi vsaj 20 % uspešnosti v svetovalnem procesu pripisati dejavnikom, ki izvirajo iz terapevta (*»profesionalnega pomagača«*), kot so empatija, toplina, kongruentnost (avtentičnost), samozaupanje. Tudi Guggenbühl-Craig (1997) in Kobolt (2015) izpostavljata pomembnost osebnosti in (osebnostnih) lastnosti/sposobnosti strokovnih delavcev – profesionalnih »pomagačev«, med katere sodijo tudi socialni pedagogi. Prav prepletenost osebnega in profesionalnega (Juul in Jensen, 2010) vedno znova pripelje do vprašanja o »osebnostnih predispozicijah« za delo v poklicih pomoči in seveda o načinih preverjanja le-teh pred vključitvijo v poklicno usposabljanje. Sodobna (svetovalna) poklicna doktrina namreč znanje o tehnikah interveniranja v procesu pomoči vedno bolj nadgrajuje tudi s poudarjanjem pomena nekaterih kompetenc, kot jih izpostavi Vernooji (1995, v Kobolt, 2015) – odnosne, osebnostne in kompetence ravnanja, za katere se sami sprašujemo, koliko se jih da v celoti razviti le tekom usposabljanja za poklic.

Za rezultat poklicne socializacije in identifikacije s poklicem pa gre šteti tudi odgovore nekaterih študentk, ko nauke pravljič povežejo tudi s širšim profesionalnim fokusom socialne pedagogike, ki nagovarja problematiko razslojevanja, nepravilnosti v družbi, osredotočenost na marginalizirane skupine ter tendenco, ponuditi pomoč tistim, ki jo potrebujejo.

Še en dokaz o prepletenosti osebnega in profesionalnega (Juul in Jensen, 2010), tudi z izražanjem življenjske drže (Stewart in Joines, 2015), ko gre za prekrivanje osebnih in profesionalnih vrednot za t. i. »poklicno filozofijo« (Bogdan Zupančič, 2021), so ugotovitve raziskave o tem, da je razmišljanje o izbiri poklica v povezavi s pravljič nekaj študentk nehote povežalo tudi z drugimi

(pomembnimi) življenjskimi izbirami, ki jih vidijo v osmišljenem življenju (8), sreči v življenju (7), predvsem pa prepričanju o sposobnosti oz. moči, da si »pravljico« (na)pišemo sami, kot pravita Š39 (*»Življenje ni pravljica, lahko pa postane, če si s svojimi dejanji to omogočiš.«*) in Š2 (*»Odgovornost vsakega posameznika je, da piše zgodbo svojega življenja, saj ima v sebi moč, da črkam vdihne čarobnost, da oživijo in postanejo dogodki, doživetja, spomini. Želim, da bi naša družina še dolgo živela v slogi in občutila močno medsebojno ljubezen. Upam, da bom lahko prihodnjim rodovom s ponosom pripovedovala, da pravljica obstaja, le napisati jo moramo sami.«*).

Zadovoljivo osebno življenje je eden od ključnih (preventivnih) dejavnikov za ohranjanje dobrobiti strokovnih delavcev v poklicih pomoči (Guggenbühl-Craig, 1997; Juul in Jensen, 2010), zato je še kako pomembno, da čutijo, da imajo moč²⁶ vplivati na svoje življenje. Sprašujemo se, kako je s splošnim zadovoljstvom z življenjem med študentsko populacijo in koliko se o pomembnosti le-tega javno govori. Kot da bi osebno, zasebno v poklicnem usposabljanju strokovnjakov za poklice pomoči ohranjalo status tabuja.

SKLEPI

V raziskavi o povezanosti med izbrano pravljico, izbiro poklica in drugimi pomembnimi življenjskimi izbirami/odločitvami pri študentkah/ih socialne pedagogike smo poglobljeno odgovorili na vsa raziskovalna vprašanja.

Ugotovili smo, da nekatere študentke/ti socialne pedagogike prepoznajo in razumejo povezanost med izbrano pravljico in življenjskim skriptom, skriptnimi odločitvami, čeprav jih večina te povezave prepozna šele, ko usmerjeno, s pomočjo vaje, razmišlja o tem – tako govorimo o nenačrtnem reflektiranju vpliva. Potrdila se je socializacijska vloga pravljice z ugotovitvami študentk glede usklajenosti vrednot pravljice in družinskih vrednot ter spolno specifična obarvanost lastnosti/sposobnosti ter vedenja/delovanje pravljičnih likov, s katerimi se študentke povežejo. Do slednjega so

²⁶ Potreba po moči je ena od petih psiholoških potreb, ki jih v svojih konceptih teorije izbire opredeli Glasser (2021).

mestoma tudi kritične, saj prepoznavajo stereotipe in predsodke ter s tem omejujoč vpliv sporočil pravljice, s pomočjo katerih so bile socializirane. Prav ta kritična drža je – kljub temu da študentke pravljice povežejo s številnimi lepimi spomini – znak želje po preoblikovanju otroških prepričanj, s čimer se pokaže potencial pravljič kot »pripomočkov« za osebni (in posledično profesionalni op. a.) razvoj (Stewart in Joines, 2015).

V refleksijah so se pokazale tudi nekatere povezave med izbranim likom iz pravljice in lastnimi vlogami v odnosih z drugimi. V družinskih vlogah je tako največkrat prepoznati vloge odgovorne (starejše) sorojenke in rešiteljice, mirovnice ipd., ki smo jih umestili med nezavedne motive za izbor poklica. Vloge se tesno povezujejo z družinskimi značilnostmi, pri čemer so nas še posebej presenetila s strani študentk zaznana previsoka pričakovanja staršev. Posledično smo se spraševali o občutkih manjvrednosti, ki jih taka nerealna pričakovanja lahko krepijo, in zopet izpostavili vprašanje, če bi bil lahko to eden od nezavednih motivov za izbor poklica pomoči, kjer je včasih tanka meja med močjo in premočjo kot kompenzacijo za manjvrednost (Guggenbühl-Craig, 1997). Slednja, torej premoč, je del fantazije, ki se napaja s strahom, in prav strahovi so v refleksijah najpogostejše izpostavljene emocije. Vedenje, ki iz tega izhaja, se pri številnih študentkah kaže v obliki osredotočanja na potrebe drugih, ki ga motivira želja po ugajanju. Prav zato je verjetno umik prevladujoča strategija soočanja in reševanja konfliktnih situacij, kar pa zagotovo ni ena od priporočljivih profesionalnih strategij pri delu socialnih pedagogov. Zato je ena od pomembnih nalog izvajalcev usposabljanj gotovo tudi opremljanje študentk z učinkovitejšimi načini spoprijemanja s konflikti, kot je po Lamovec (1991) npr. konfrontacija. Analiza je pokazala, da študentke bistveno razlikujejo med lastno vlogo v družini in v drugih, pretežno prijateljskih odnosih, čeprav tudi v slednjih prepoznavajo številne izzive, povezane predvsem z naivnim, pretiranim zaupanjem v dobro ljudi. Tako potem tudi same od drugih pričakujejo, da bodo do njih »dobri«, zato so pogosto razočarane. Slabe izkušnje v odnosih z drugimi ljudmi sami vidimo kot nujen sestavni del učenja, ki ga omogočajo refleksija, uvidi ter odločitve za spremembe in je pomembno za osebni ter profesionalni razvoj.

Študentke socialne pedagogike so s pomočjo vaje ozavestile tudi nekatere povezave med sporočili/vrednotami/lastnostmi

izbranega pravljirnega lika in odnosom do sebe, pri čemer so sprva prepoznale nekatere pozitivne osebnostne lastnosti, med katerimi bi kot eno izmed ključnih za profesionalno rast izpostavili predvsem sposobnost avtorefleksije. Kljub temu da je bilo v večini refleksij zaznati sposobnost avtorefleksivnosti, je slednjo neposredno izpostavilo le pet študentk, čeprav »gre torej za nujo, da strokovnjaki v poklicni refleksiji, superviziji in drugih oblikah spoznavanja samega sebe naslovijo lastne nezavedne želje in bojazni, ki jih doživljajo ob klientu, kajti to jih legitimira in tem željam odvzame moč« (Klemenčič, 2005, str.133). Med »negativne« osebnostne lastnosti so študentke večinoma umestile vedenja, povezana z vlogami v odnosih z drugimi, pri čemer zopet prevladujeta naivnost in želja po uganjanju drugim, ki sta v pravljičah pravzaprav predstavljeni kot pozitivni, v odraslem svetu, v katerega študentke vstopajo, pa sta zaznani kot omejujoči, zato negativni. Z analizo identificiran pojem pozitivnega/negativnega odnosa do življenja smo povezali s prispodobo okna v svet, pri čemer analiza potrdi že predhodne predpostavke o prisotnosti občutkov manjvrednosti pri študentkah, saj pri dobri četrtini študentk prepoznamo pogled, ki kaže na držo, da jaz nisem OK, drugi pa so (OK-, OK+), kar nakaže na enega od motivov za izbor poklica, ki je v iskanju pomoči zase. Vprašanje, ki se nanaša na to ugotovitev, pa je, ali študij lahko tako pomoč tudi ponudi in ali naj bi študij, ki usposablja za delo z ljudmi, vključeval tudi oblike pomoči in podpore študentkam. Deloma zagotovo, kar se je pokazalo tudi s prepoznavo potenciala vaje Moja pravljica s strani študentk. Nekatere so izpostavile razmišljanje o pravljičah s pomočjo vaje in navodil kot priložnosti za čustveno opismenjevanje oz. za terapevtsko delo.

Pri zadnjem raziskovalnem vprašanju smo iskali povezavo med izbrano pravljico in motivi za izbor poklica ter ugotovili, da so se študentke večinoma povezale s pravljičnimi liki, ki so bili zgled pomoči drugim. Želja po pomoči drugim je torej prevladujoč motiv, ki lahko predstavlja tudi enega od smislov življenja (Frankl, 2016), saj na tak način študentke potrjujejo svojo vrednost. V vzporednicah s pravljičami so študentke izpostavile tudi nekatera vodila za delo, med katerimi prevladuje vzpostavljanje varnega in zaupnega odnosa. Menimo, da so izpostavljena vodila lahko posledica poklicne socializacije, saj se res skladajo s socialnopedagoškimi

načeli, vrednotami, ki jih najdemo v Etičnem kodeksu delavcev na področju socialne pedagogike (2004), in s socialnopedagoško »filozofijo«, kot jo definira Bogdan Zupančič (2021). Kot rezultat poklicne socializacije in identifikacije s poklicem vidimo tudi odgovore študentk, ki nauke pravljič povežejo s širšim družbenim profesionalnim fokusom socialne pedagogike, usmerjenim predvsem na delo z marginaliziranimi skupinami. Hkrati pa je v odgovorih prepoznati včasih neločljivo povezanost osebnega in profesionalnega, ki opozarja na to, da je osebno (morda celo zasebno) pomemben del profesionalnega v poklicih pomoči, zato se kaže potreba po naglaševanju pomena vsebin »osebnega« (zadovoljstva) pri usposabljanju študentk.

Rezultati so tako odprli vsaj tri vprašanja, povezana z omogočanjem priložnosti za profesionalni razvoj v sistemu usposabljanja za poklic. Kot prvo izpostavljamo vprašanje, ki je povezano z ugotovitvami pričujoče raziskave, da študentke pretežno gojijo idealistično-naiven odnos do drugih in sveta ter »skozi okno gledajo« iz drže, da same niso OK, in da je drugim potrebno ugajati, če želiš biti sprejet: *kako zagotoviti/izboljšati sistematično spodbujanje k raziskovanju lastne psihodinamike in kontratransfernih odzivov pri študentkah in jih opogumljati za skrb za zadovoljive medosebne odnose v zasebnem življenju?* Delo na sebi in skrb za lastno psihohigieno Klemenčič (2005) namreč predlaga kot eksplicitno izpostavljena cilja v izobraževalnem procesu. V kombinaciji s ciljem, ki upošteva tudi pomen zadovoljivih, simetričnih medosebnih odnosov strokovnjaka v zasebnem življenju (Guggenbühl-Craig, 1997), pa ti cilji vodijo k oblikovanju dovolj dobrega strokovnjaka. Že odgovor na prvo vprašanje je deloma odgovor tudi na drugo, v katerem se sprašujemo, *kako torej še ovreči mit o vsemogočnem, idealnem strokovnjaku* (ki ima premoč) in se še krepí s pomočjo študijskih vsebin, ki nekritično težijo k doseganju idealov pri strokovnem delu. Kot pravi Klemenčič (2005), je pomembno zavedanje, da idealen strokovnjak ne obstaja. Sprva mora to zavedanje seveda priti s strani izvajalcev usposabljanj, ki naj bi dovoljevali napake in spodbujali konstruktivno kritiko in učenje na izkušnjah, nato pa se lahko razvija tudi pri študentih, ki skozi proces poklicne refleksije postajajo reflektirajoči praktiki, ter na ta način osmislijo svoje delo in se senzibilizirajo za razumevanje

lastne vloge v poklicu pomoči (prav tam). Tretje, zadnje vprašanje pa je *povezano z zagotavljanjem preventive izgorelosti*. Analiza je namreč pokazala, da so pri nekaterih študentkah prisotne (grandiozne) fantazije o vsemogočem rešitelju, pravičnem svetu, srečnem koncu in nevarnost za pretirano predanost delu, ko pomoč drugim predstavlja edini smisel, zato ocenjujemo, da so lahko rizične za poklicno izgorelost. Tako rezultati pričujoče raziskave kot sodobni trendi zviševanja poklicne izgorelosti (Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu, 2022; Wressle in Samuelsson, 2014) »zahtevajo« od izvajalcev poklicnih usposabljanj, da najdejo načine za krepitev »odpornosti na frustracije«, sposobnosti »zdržati v trpljenju«, torej rezilientnosti, ki je potrebna za delo v težkih delovnih pogojih in pogostih kritičnih situacijah.

Če povzamemo in zaključimo z odgovorom na zadnje vprašanje, kako »napisati pravljico« o dovolj dobrem strokovnjaku, potem lahko ugotovimo, da bi veljalo v posodobitve študijskih programov vključiti razmislek o načinih dela, ki bi omogočali poglobljeno poznavanje konceptov dela, s čimer bi zagotavljali zadovoljivo znanje, hkrati pa bi (bodoči) strokovnjaki imeli priložnost, da bi med usposabljanjem načrtno ozaveščali lastne omejitve, nivo kompetenc in se naučili prepoznavati lastno psihodinamiko ter kontrainsiderje. Tako kot Klemenčič (2005) tudi sami vidimo supervizijo kot odlično priložnost za procese samospoznavanja, zato menimo, da naj bi bila sestavni del usposabljanja pravzaprav ves čas, saj bi tako že v izhodišču preprečili številne »škodljive« prakse, ki so posledica neozaveščenosti in obrambnih odzivov strokovnih delavcev. Znotraj procesa supervizije bi lahko naglasili tudi vprašanja o tem, kako biti dovolj dober strokovnjak in kako krepili poklicno rezilientnost. In ne nazadnje so taka profesionalna druženja tudi spodbuda eni najučinkovitejših preventiv za zagotavljanje profesionalnosti in s tem »zdravih« profesionalnih odnosov, zadovoljivim simetričnim odnosom v osebnem življenju (Guggenbühl-Craig, 1997), v katerih so lahko strokovni delavci »le ljudje«, zato tudi ranljivi, nemočni in ranjeni. Kot vsi »njihovi« uporabniki.

LITERATURA

- Bogdan Zupančič, A. (2021). *Proces konceptualizacije socialne pedagogike v Sloveniji* [Doktorska disertacija]. Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
- Eichsteller, G. in Holthoff, S. (2012). The Art of Being a Social Pedagogue: Developing Cultural Change in Children's Homes in Essex. *International Journal of Social Pedagogy*, 1(1), 30–45.
- Etični kodeks delavcev na področju socialne pedagogike (2004). https://drive.google.com/file/d/0B6-NXhXbE_eyN2xyUkRPdHFZLU9STDN3Uk9CMnh
- Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA) (2022). *The 'Flash Eurobarometer – OSH Pulse survey*. <https://osha.europa.eu/hr/facts-and-figures/osh-pulse-occupational-safety-andhealth-post-pandemic-workplaces>
- Frankl, V. (2016). *Kljub vsemu reči življenju da : psiholog v koncentracijskem taborišču*. Društvo Mohorjeva družba.
- Glasser, W. (2021). *Teorija izbire : nova psihologija osebne svobode*. Chiara.
- Gottlieb, L. (2020). *Morda pa se moraš z nekom pogovoriti. Razkrijejo se terapevtka, njen terapevt in naša življenja*. UMco.
- Grosz, S. (2015). *Iskanje izgubljenega človeka*. UMco.
- Guggenbühl-Craig, A. (1997). *PoMoč ali PreMoč. Psihologija in patologija medčloveških odnosov pri delu z ljudmi*. Sophia.
- Hozjan, D. (2006). *Poklicna identiteta pod lupo strukturalnega funkcionalizma*. Državni izpitni center.
- Iršič, M. (2010). *Mediacija*. Zavod Rakmo.
- Juul, J. in Jensen, H. (2010). *Od poslušnosti do odgovornosti. Za novo kulturo vzgajanja*. Didakta.
- Karpman, S. (2014). *Živeti bez igara. Dramski trougao u međuljudskim odnosima*. Psihopolis.
- Klemenčič, M. M. (2005). Prepoznavanje lastnih motivov za odločitev za poklic pomoči. *Socialna pedagogika*, 9(2), 123–150.
- Klemenčič, M. M. (2006). Refleksija strokovnega dela kot ena temeljnih kompetenc. V M. Sande, B. Dekleva, A. Kobolt, Š. Razpotnik in D. Zorc-Maver (ur.), *Socialna pedagogika: Izbrani koncepti stroke* (str. 159–161). Pedagoška fakulteta.
- Kobolt, A. (2015). Svetovanje – kompetenca psihosocialnih poklicev. V A. Kobolt (ur.), *Svetovanje v praksi* (str. 9–22). Pedagoška fakulteta.

- Kovač, T. (2022). *Povezava obremenjujočih izkušenj v otroštvu z odločitvijo za poklic pomoči* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Krofič, R. (2017). Pedagoški pomen zgodbe in narativne vednosti. *Socialna pedagogika* 68(1), 10–31.
<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ZD0UBHF0/20b91c34-497a-47db-b2d0-85c3f5b46329/>
 PDF
- Lambert M. J. in Barley D. E. (2001). Research summary on the therapeutic relationship and psychotherapy outcome. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 38(4), 357–61.
- Lamovec, T. (1991). *Spretnosti v medosebnih odnosih*. Zavod RS za produktivnost dela.
- Milivojević, Z. (2008). *Emocije. Razumevanje čustev v psihoterapiji*. Psihopolis.
- Milivojević, Z., Bilban, K., Kokelj, V., Kramberger, M., Steiner, T. in Kožuh, B. (2015). *Mala knjiga za velike roditelje. Priručnik za vaspitavanje dece*. Psihopolis.
- Pawłowska, J. (2021). Gender stereotypes presented in popular Children's fairy tales. *Society register*, 5(2), 155–170.
- Ruterana, P. C. (2012). Children's reflections on gender equality in fairy tales: A Rwanda case study. *Journal of Pan African Studies*, 4(9), 85–101.
- Stewart I. in Joines, V. (2015). *Sodobna transakcijska analiza: novi uvod v transakcijsko analizo*. Opportunitas.
- Troha, A. (2024). *Seksizem v otroških zgodbah, nagrajenih z zlato hruško* [Magistrsko delo]. Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
- Wressle, E. in Samuelsson, K. (2014). High job demands and lack of time: A future challenge in occupational therapy. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 21(6), 421–428.
- Zaviršek, D. (2018). *Skrb kot nasilje*. Založba /*cf.